

Sobre els pedants

“No és així tan sorprenent com es proclama que els nostres avantpassats no feren gran cas de les lletres i que encara avui només casualment es troben entre els consells dels reis; i si la finalitat d’enriquir-se, que avui només ens proposen per mitjà de la jurisprudència, la medicina, de l’art d’ensenyar i també de la teologia, no les mantingueren acreditades, les veuríeu sens dubte més miserables que mai. Quina llàstima si no ens ensenyen ni a ben pensar ni a ben fer! «Postquam docti prodierunt, boni desunt.»

Qualsevol altra ciència és perjudicial per a qui no posseeix la bondat. Però la raó que buscava abans podria ser aquesta: ja que els estudis a França no tenen una altra finalitat que el profit, pocs homes dels que la natura ha fet nàixer per a oficis més generosos que lucratiu es dediquen a les lletres o molt breument (abans d’agafar-los gust, es retiren cap a alguna professió que no té res de comú amb els llibres) i ja no queden per enganxar-se completament a l’estudi més que els de baixa condició, que cerquen guanyar-s’hi la vida. I les ànimes d’aquesta gent, ja que per naturalesa, i per educació i exemple familiar, són de la qualitat més baixa, transmeten falsament el fruit de la ciència. Perquè ella no existeix per donar llum a l’ànima que no en té, ni per fer veure un cec; el seu ofici no és proporcionar-li la vista, sinó dirigir-li-la, regular-li el pas perquè tinga bons peus per ella mateixa, i les cames dretes i capaces. La ciència és una bona droga, però cap droga és prou forta per a preservar-se, sense alteració i corrupció, del vici del got que la conté. Hi ha qui té la vista clara sense tenir-la recta i, en conseqüència, veu el bé i no el segueix, i veu la ciència i no en fa ús.”

Michel de Montaigne. Assaigs (Vol. I) Sobre els Pedants. Edicions Proa, Barcelona 2007

El text del filòsof Michel de Montaigne (1533-1592) serveix d’excusa perquè dos catedràtics de la UdG exposin conceptes i reflexions sobre la ciència i el coneixement

Estem en temps de canvis, no només uns canvis puntuals i conjunturals, com els que es poden esdevenir en unes eleccions legislatives, sinó en temps de canvis més profunds, estructurals. I l'educació, com a element clau que configura la nostra societat, no en pot quedar al marge. Aquests canvis estan tenint lloc en tots els nivells del sistema educatiu. Només cal llegir la premsa, escoltar la ràdio, veure la televisió o connectar-se a Internet per adonar-se de l'efervescència associada al canvi.

La magnitud d'aquest canvi fa que pràcticament tot estigui en dubte, en una societat que està transitant cap a una modernitat líquida, caracteritzada per relacions cada cop més difuses, on simultàniament hi ha comportaments (quasi) antagònics: per una banda, un consumisme desenfrenat està posant en perill el planeta; per altra banda, una consciència solidària qüestiona aquest creixement i en proposa un de més sostenible. Simultàniament, les relacions entre les persones oscil·len del narcisisme propi de la postmodernitat a un increment de l'emotivitat, reflectit en els molts manuals d'autoajuda a la nostra disposició.

Com s'ha de plantejar, en aquest context, la docència a la universitat? Quina docència s'ha de fer? Com s'ha de fer? Amb quins objectius? Amb quins valors? Sembla que la resposta a algunes d'aquestes preguntes està clara en el nou paradigma que diuen que procedeix de Bolonya. A partir d'ara l'alumne és el centre del procés. L'objectiu no és que el professor ensenyi; l'objectiu és que l'alumne aprengui. És un objectiu noble, que va en la línia del que sembla el nou paradigma que sigui la persona concreta i no el subjecte abstracte l'eix de canvi de la societat. Però la seva aplicació no és gens fàcil. Requereix noves metodologies. Requereix nous esforços per part de tots els agents (no sempre ben valorats ni recompensats). Sense oblidar que les noves metodologies poden encobrir un intent de retorn de velles ideologies (com estem vivint en altres àmbits de la vida social).

"A partir d'ara l'alumne és el centre del procés. L'objectiu no és que el professor ensenyi; l'objectiu és que l'alumne aprengui."

En tot cas, aquest problema no és nou. De temps de canvis n'hi ha hagut sovint en la història de la humanitat. Així, Montaigne, en el text que serveix de catalitzador per a aquestes reflexions, ja al segle XVI ens adverteix dels riscos de la pèrdua de determinats valors. Que la dedicació absorbent *als estudis que no tenen cap altra finalitat que el profit*; oblidant els estudis que ens ensenyen a *ben pensar i a ben fer*, no pot ser la solució. Que això que avui anomenem *innovació* i ens sembla tan interessant, això de poder transmetre a la societat els resultats obtinguts per la ciència, difícilment podrà tenir èxit si no existeix la reflexió per *regular-li el pas perquè tingui bons peus per ella mateixa i les cames dretes i capaces*. Perquè *la ciència és una bona droga, però cap droga no és prou forta per preservar-se, sense alteració i corrupció del vici del got que la conté*.

Ens farà falta molta reflexió, molta col·laboració entre matèries que avui considerem allunyades, però que haurien de ser més properes, molt d'això que ara en diem *pluridisciplinarietat*, perquè la nostra docència i els estudiants que formem puguin, parafrasejant Montaigne, veure el bé i seguir-lo i veure la ciència i fer-ne ús.

Manel Poch
Professor del Departament d'Enginyeria
Química, Agrària i Tecnoalimentària

El text de Montaigne fa algunes reflexions sobre la ciència a la societat i la docència a la universitat que en part (i només en part) són aplicables avui dia. Aspectes com el de la democratització de l'accés a la universitat no estan previstos, per descomptat, en el text del filòsof francès. La frase que m'ha provocat més conflicte és la que fa referència al "ben pensar i ben fer". L'entenc com que el mètode científic, amb les seves prescripcions i variants, és l'únic que aporta progrés al coneixement. La resta són especulacions sovint religioses (com el que avui coneixem per "dissemy intel·ligent") o una nova forma de defensar la religió a través d'una teoria pseudo-científica.

"La transferència del coneixement no està lliure de zones fosques que les societats democràtiques modernes han de regular i controlar sense deixar-ho en mans de les lleis del mercat."

Més interessant és la reflexió sobre la possibilitat d'enriquir-se amb la ciència que critica Montaigne. Avui dia parlem més de transferència de coneixements a la societat, que és una manera de tornar a la mateixa societat els recursos que s'inverteixen en recerca. Malgrat tot, aquesta transferència no està lliure de zones fosques que les societats democràtiques modernes han de regular i controlar sense deixar-ho en mans de les lleis del mercat. Els abusos es donen quan es prioritzen solament els guanys per sobre del bé comú, amb el benentès que, sense la inversió industrial, difícilment sortirien aplicacions valuoses per al conjunt de la societat. La gestió d'aquest equilibri ha de ser garantida pel funcionament democràtic de les societats modernes.

En el pensament actual encara trobem els instints atàvics de l'esoterisme. És més fàcil creure que experimentar, és més fàcil la màgia que la ciència, l'astrologia que l'astronomia. La ment racional ha de lluitar contra les falses creences socials que no aguanten una senzilla comprovació experimental. Un dels problemes dels nostres estudiants no és, segons el meu parer, la manca de preparació: penso sincerament que estan preparats, però de manera diferent. Potser d'una manera més orientada als coneixements seguint l'antic paradigma de "qui té els coneixements té el poder". Avui dia, però, aquesta és una afirmació obsoleta, perquè té el poder qui manipula i fa servir els coneixements, ja que els coneixements són en la seva majoria a l'abast de tothom. I és en aquest ús dels coneixements on trobo

mancances en la formació o en les actituds dels estudiants. Trobo que els costa practicar una cosa tan senzilla com equivocar-se. En l'error rau la veritat, no en la mentida pietosa de viure en una bombolla de purs coneixements adquirits sense esperit crític. No volen equivocar-se a causa d'una concepció errònia de l'autoestima.

L'autoaprenentatge és un dels reptes de Bolonya, basat també en l'error i en la seva correcció. Aquest esperit crític és una cosa que haurien d'adquirir els nostres estudiants al llarg de la seva carrera professional. La societat els ho agrairà.

Carles Abellà
Professor del Departament Biologia